

УДК 81'255.4:811.134.2:82-1

НОВІТНЯ ІСТОРІЯ ПЕРЕКЛАДІВ ФЕДЕРІКО ҐАРСІА ЛОРКИ В ЄВРОПІ ТА США

Федоров О.В., старший викладач.
Херсонський державний університет

У статті проаналізована історія та проблематика перекладів Федеріко Ґарсія Лорки в Європі та США. Наводяться результати аналізу фонічної структури віршів Федеріко Ґарсія Лорки з подальшим перекладознавчим аналізом перекладів його творів із залученням стратегії одомашнення.

Ключові слова: переклад, іспаномовна поезія, сюрреалізм, одомашнення, фонічний вірш.

В статье проанализирована история и проблематика переводов Федерико Гарсиа Лорки в Европе и США. Предлагаются результаты анализа фонической структуры произведений с применением переводоведческого анализа текстов перевода, выполненных в русле стратегии доместикации.

Ключевые слова: перевод, испаноязычная поэзия, сюрреализм, одомашнивание, фоническая структура произведения.

Fedorov O.V. HISTORICAL REVIEW OF THE LATEST TRANSLATIONS OF THE POETRY BY FEDERICO G. LORCA IN THE USA AND EUROPE

The history and problems of Federico Garcia Lorca's translations in Europe and the US is under analysis. The article presents the results of phonic poem structure with the further translational analysis of the appliance of domestication strategy.

Key words: translation, Hispanic poetry, syurealizm, domestication, phonic poem structure.

Іспанський поет та драматург Федеріко Ґарсія Лорка протягом багатьох десятиліть був і залишається одним з іспаномовних авторів, яких найбільш перекладають. Його творчістю цікавились перекладачі з різних країн, представники різних культур та релігій. Твори Лорки перекладені більш як на сімдесят мов світу. Інтерес цей може бути пов'язаний з особливостями його творчого доробку. Один із найвідоміших українських перекладачів Григорій Кочур писав: «Хто вступає в поетичний світ Лорки, тому відкривається нібито внутрішній образ Іспанії, певні особливості психології народу, певні риси іспанського національного характеру». [3]

Перші українські переклади з Лорки, що були надруковані в Літературному журналі (Харків) у 1940 році, належать Миколі Іванову. Першим окремим виданням творів Лорки була збірка «Вибраний Ґарсія Лорка, Поезія, Проза, Драма», що вийшла у видавництві Ігоря Костецького «На горі» у 1958 році [5]. Згодом в Україні з'явилася, напевно, найвідоміша збірка перекладених віршів Лорки, виконана майстром перекладу Миколою Лукашем, яка побачила світ у 1969 році. Він повністю переклав збірки віршів «Перші пісні» (Primeras canciones) «Пісні» (Libro de roemas), «Поєму глибокого співу» (Poema de cante jondo), «Тамаритянський диван» (Divan de Tamarit) та деякі вірші з інших збірок. У своїй інтерпретації Лукаш іде новими, само-

стійними шляхами. Фольклорна основа поезії Лорки спонукала його шукати стилістичні відповідники в нашій народнописенній традиції, адже на фольклор він орієнтується більше, ніж усі його попередники, як українські, так і російські [3]. Проте ці переклади не оминула критика. У 1969 році в Мюнхені вийшла стаття одного із засновників Нью-Йоркської групи, а саме письменника та перекладача Юрія Тарнавського, «Під тихими олівами, або Вареники замість гітар». Ю.Тарнавський доводив, що переклади Лукаша не вдалися. Лукаш, на думку критика, не розуміє модерної поезії, в якій відсутні рими, а ритміка нерегулярна: «...Ототожнюючи українську мову і поезію із селянською культурою, він у своїх перекладах уперто нищить все, що абстрактне чи що не має відповідників в українському світі, заступаючи його тим, що він вважає „українським значенням“». Лукаш виходить із того, що Лорка був поетом народнозвучним, натомість Тарнавський доводить, що, попри деякі фольклорні елементи, Лорка – поет модерний, який вправлявся і в сюрреалізмі, й у верлібрі. Чар оригіналу полягає в нерегулярності та складності, яку Лукаш у перекладі пригладжує [5].

Дана стаття започаткувала бурхливу полеміку між поетами та перекладачами – представниками діаспори – та поетами і критиками з України. Григорій Кочур у статті «Лорка в нових перекладах» ще до появи статті Ю.Тарнавського стосовно стилю М. Лукаша писав

таке: «Його переклад народний такою самою мірою, як і оригінал. Але це не українізація іспанського тексту, а тільки відтворення його фольклорної суті, – стилістичний такт і почуття міри ніде не зраджує перекладача» [3]. Найавторитетніший (слово О. Пронкевича) перекладач Лорки Михайло Москаленко в інтерв'ю О. Пронкевичу у 2004 році взагалі поставив під сумнів україномовність перекладачів діаспори (В. Вовк, І. Костецького), посилаючись на те, що вони мало не все життя прожили за межами України [6].

Сам Михайло Москаленко перекладав окремі твори видатного іспанця, які публікувалися в різних журналах починаючи з 1973 року. Першим окремим виданням була збірка драматичних творів, видана в Києві у 1989 р. Мабуть одним із найбільших досягнень Москаленка був повний переклад найсуперечливішої збірки віршів «Поет у Нью-Йорку» (*Poeta en Nueva York*), що була надрукована в журналі «Світовид» у 1998 році. Поряд зі збіркою автор уклав повний бібліографічний покажчик українських перекладів, яким ми користуємося в даній статті [4]. У цьому зібранні «Лорка розмовляє іншим голосом і виражає надзвичайно оригінальний погляд на світ. <...> Критики навіть не можуть дійти згоди, чи належить ця поезія до сюрреалізму, чи символізму із символічними та сюрреалістичними образами» [13] (переклад наш – О.Ф.). Взятися за таку роботу могла тільки дуже досвідчена, компетентна, смілива та стійка до критики людина.

Після Москаленка в Україні виходять переклади окремих віршів Лорки

О. Курченко (2001 р.). Пізніше Д. Дроздовський переклав та опублікував у «Всесвіті» драматичний твір «Тіні». Особливої уваги заслуговує поява в 2008 році в Україні найновішої збірки перекладів віршів Лорки, перекладачем якої став Григорій Латник, редактор, згодом – науковий редактор видавництва «Українська енциклопедія», а з 2001 року – провідний редактор гуманітарного циклу видавництва «Перун»; редактор сотні книжок у різних галузях знань, один з укладачів «Великого тлумачного словника сучасної української мови» (К., 2001) і «Великого зведеного орфографічного словника сучасної української лексики» (К., 2003). У даному виданні зібрані твори Лорки, написані протягом усіх етапів творчості поета. Переклади отримали схвальну критику від О. Пронкевича, літературознавця-іспаніста. Серед іншого рецензент

[О. Пронкевич] пише: «...для перекладів Григорія Латника характерна спроба відійти від типової для багатьох перекладачів тенденції вписати поезію Лорки в коло поетичних конвенцій тих літератур, мовами яких втілюється переклад. Григорій Латник практикує манеру, яку ми могли б визначити як «буквалізм» у позитивному сенсі цього слова: він іде за духом і літерою іспанського поета, намагаючись максимально точно відтворити його глибинну міфологію слова» [7]. Проте переклади Латника, поряд із цим позитивним відгуком, були піддані нищівній критиці. Перекладач О. Здір написала невеличку статтю під назвою «*Нічні жахіття українського поетичного перекладу*», в якій аналізує переклади декількох віршів, наводячи непоодинокі випадки перекладацьких помилок, перекручування змісту та вживання в перекладі неіснуючих в українській мові слів на кшталт *подушечки нардів* [2].

Перекладач і дослідник Сергій Борщевський у статті «*Художній переклад: проблеми і перспективи*» (*Traducción artística: problemas i perspectivas*) [20] пише про те, що сучасні перекладачі залучаються фінансовою підтримкою посольства Іспанії, не маючи при цьому перекладацьких здібностей. Причому після смерті М. Москаленка у видавництвах не залишилося гідних редакторів, здатних достойно відредагувати переклади, чим і пояснюється їх доволі невисока якість.

Перекладаючи Лорку іншими мовами, перекладачі часто стикаються зі схожими проблемами, які можна вважати загальними проблемами перекладознавства. Польська дослідниця Йоанна Новак (Joanna Nowak) у статті «*Різні переклади поезії Федеріко Гарсія Лорки польською мовою: трансформації тексту в перекладі*» (*Varias traducciones de la poesía de Federico García Lorca al polaco: transformaciones del texto en la traducción*) [12] виділяє такі складнощі: відмінності між двома лінгвістичними системами, культурологічні особливості, стилістичні особливості, а також проблеми вибору тих чи інших лексичних та граматичних трансформацій. Авторка аналізує фрагменти перекладів віршів, виконаних різними перекладачами, й звертає увагу на те, що один з них виконаний не з іспанської, а з російської мови.

Російськомовні переклади виконувала ціла плеяда поетів та перекладачів. Найвидатнішими з них були М. Цветаєва, В. Андреев, А. Гелескул, О. Савич, В. Парнах, М. Самаєв, А. Якобсон, В. Капустіна, Г. Шмакова та

багато інших. Дух іспанського поета, його стан душі та плач циганського серця вдавалося найкраще відтворити М. Цветаєвій. Її переклад мабуть найвідомішого вірша «Гітара» вважається одним із найкращих, адже навіть текст вірша візуально нагадує вигин гітари:

ГИТАРА

Начинается
Плач гитары.
Разбивается
Чаша утра.
Начинается
Плач гитары.
О, не жди от нее
Молчанья,
Не проси у нее
Молчанья!
Неустанно
Гитара плачет,
Как вода по каналам – плачет,
Как ветра над снегами – плачет,
Не моли ее
О молчанье!
Так плачет закат о рассвете,
Так плачет стрела без цели,
Так песок раскаленный плачет
О прохладной красе камелий,
Так прощается с жизнью птица
Под угрозой змеиного жала.
О гитара,
Бедная жертва
Пяти проворных кинжалов [1]

Але не оминула критика й переклади, виконані найбільш визнаними майстрами перекладу. Перекладач Михайло Владіміров у передмові до своїх перекладів збірки «Перші пісні» писав про незадовільність перекладів віршів, що увійшли до найбільшої збірки російською мовою – двотомного видання 1986 року: «...не витримується інтонація вірша, часто змінюється вся його побудова... перекладач подекуди намагається русифікувати вірш, наприклад, вводячи риму там, де у Лорки її немає...» [1]

Переклади А. Гелескула також не раз критикувалися. Перекладач та публіцист Анатолій Яні опублікував статтю під назвою «Мичуринский перевод стихов Гарсиа Лорки, или растут ли на апельсиновом дереве орехи?», в якій різко розкритикував переклад вірша «Прощание» (Despedida). Автор статті пише: «Переклад явно невдалий...впадає в очі незрозуміла та недоречна гелескулівська власна вигадка: які горіхи рвуть діти? Коко-

сові чи грецькі?...чи взагалі існує в оригіналі будь-яке слово, що означало би будь-які горіхи? Ні, перекладач дав маху: в оригіналі – апельсини! Більш того, апельсин – національне дерево Іспанії» [9]. На захист перекладача можемо лише зазначити, що іспанське слово *paranjas* (апельсини) за своєю звуковою побудовою нагадує російське слово орехи (алітерація звуків [p] і [x], однакова кількість складів та наголос на другий склад), і автор перекладу робив основний акцент на фонічну структуру твору, але при цьому жертвуючи дуже важливим образом.

Як зазначав Є.Г. Еткінд у фундаментальній праці «Поетика і переклад», «Мистецтво поетичного перекладу – більшою мірою мистецтво нести втрати і допускати перетворення. Не відважившись на втрати та перетворення, неможливо вступати у двобій з іноземною поезією. І найголовніше для перекладача віршів – твердо знати в кожному конкретному випадку, які саме втрати є допустимими і в якому саме напрямі можна «перетворювати» текст» [8]. У випадку з «горіхами» «перетворення» себе не виправдовує. Але на цьому критика не закінчується. Вже у 2013 році виходить стаття М. Кутієвої «*Imágenes poéticas hispanas en las traducciones rusas: transformaciones inverosímiles*» [14] (Іспанські поетичні образи в російських перекладах: неймовірні трансформації), в якій авторка наводить приклади намагань «покривити» вірші (М. Цветаєва), а також неточності та помилки, намагання перестворити твір, при цьому навіть змінюючи його назву (А. Гелескул). Наприклад, вірш *Delirio*, що дослівно означає маячіння, *маячня* у А. Гелескула звучить як *Сумерки*; у словосполученні *camelias grises* (*сірі камелії*) перекладач побачив *camellos* і переклав як *сизые верблюды*, звісно, що при цьому про жодну передачу образності вірша вже не йдеться.

Історія перекладів із Лорки німецькою мовою є неординарною. У 1945 році Хайнріху Беку (Heinrich Beck) вдалося вмовити нобелівського лауреата Томаса Манна написати нащадкам поета листа, в якому він рекомендував Бека в якості перекладача творів Лорки німецькою. Вони щедро погодились передати всі права на спадщину Федеріко. Бек – поет та любитель всього іспанського – переклав добру частину творів Лорки, дозволяючи собі стилістичні вільності, чим заподіяв шкоду самим творам та читачам, які не змогли побачити справжнього Лорку. Німецький перекладач Ганс Магнус Ензенсбергер визнавав, що, прочитавши версії Бека, дійшов висновку,

що обожнюваний ним поет був «найгіршим драматургом» [11]. Увесь німецькомовний літературний світ одноголосно не приймав ці варіанти, які «деформують до неможливого вірш та відчуття лоркінської роботи» [19]. Навіть саме видавництво Suhrkamp, що публікує переклади Бека, об'єднавшись зусиллями з Фундацією Бека, намагалися протягом багатьох років дійти згоди щодо створення та опублікування нових перекладів. Лише у 1998 році, як повідомляє газета El Pais [19], суд «звільнив» Лорку від образливих перекладів німецькою. У цьому ж році світ побачили нові переклади драматичних творів «Дім Бернарди Альби» Ензенсбергера та «Криваве весілля» Вітткопфа.

Цікавими видаються переклади із Лорки англійською мовою, виконані у Сполучених Штатах, де інтерес до цього автора є особливим, причиною чого слугує, головним чином, назва збірки поезій «Поет у Нью-Йорку». Першими перекладачами цієї збірки були А.Л. Ллойд (1938), Стефан Спендер та Дж. Л. Джілі, які ще в тридцять роки переклали та у 1943 видали збірку вибраних поезій із Лорки, але раніше за них, у 1940 році, один із найвизначніших перекладачів із Лорки, Рольф Хамфріс, видав перший переклад «Поет у Нью-Йорку». Незважаючи на те, що Хамфріс не був відомим іспаністом (він дуже серйозно вивчав латину), а його іспанської «вистачало лише на те, щоб спитати таксиста «скільки?» і сказати продавцям газет, яку саме газету він хотів придбати, і чий спосіб перекладу полягав у тому, щоб дивитися у словнику кожне слово та просити допомоги у багатьох друзів» [10], його переклади вважаються кращими за переклади Ллойда, Спендера та Дж. Л. Джілі. Про переклади останніх професор Мейх'ю, дослідник іспанської поезії, писав: «...їх підхід до перекладу є поверховим та буквальним» [15]. Замислюючи переклади із Лорки, Хамфріс в останню чергу хотів братися за «Поет у Нью-Йорку» – серед усіх творів поета ця збірка його цікавила найменше. Спочатку планувалася робота над короткими віршами і збіркою «*Romancero Gitano*» («Циганський баладник» за М. Лукашем), також до збірки перекладів мали увійти «*Oda a Walt Whitman*» («Ода Уолтові Уїтмену» за М. Москаленком) та ще деякі вірші з «Поет у Нью-Йорку».

Стосовно перекладів Хамфріса видавець Нортон писав: «...я міг би присягнути, що ніхто не міг би перекласти Лорку краще, беручи до уваги те, що пісні [«Поет у Нью-

Йорку»] ще важчі, мені здається, що цей Хамфріс може зробити їх дещо зрозумілими. І це дивовижно, оскільки я іноді запитував Лорку, що означає вірш чи фраза, а він завжди посміхався і казав: «Це означає лише те, що вона знаходиться на цій сторінці». Згодом я дізнавався, що він мав на увазі, і впевнений, що він [Хамфріс] це добре зрозумів» [10]. Згодом, у 1953 році, Хамфріс видав свої переклади збірки «*Romancero Gitano*».

Починаючи з 50-х років ХХ століття із Лорки перекладали такі відомі перекладачі та поети, як Спайсер, Х'юз, Данкен, Гінсберг, Крілі, Розенберг та інші.

У 2009 році побачила світ книга вже цитованого нами професора Чикагського університету Джонатана Мейх'ю «*Apostrophal Lorca: Translation, Parody, Kitsch*» («Апокрифічний Лорка: переклад, пародія, кітч») [15], в якій автор писав про американські переклади із Лорки та, зокрема, про вплив цього поета на американську поезію. За його власними словами, метою роботи було показати, як «Лорка в англійських перекладах та адаптаціях став специфічно американським поетом» [15]. Мейх'ю аналізує та критикує переклади різних перекладачів та відстежує вплив Лорки на поетів Нью-Йоркської школи.

Останнім часом не оминають увагою творчість Лорки і перекладачі в самій Іспанії. У 2011 році в газеті «El Mundo» (Today) вийшла стаття під назвою «*Traducen al lenguaje normal los poemas de Lorca*» («Вірші Лорки перекладають нормальною мовою»), в якій автор, Хаві Пуїг, пише, що Альянс видавців закінчує переклад поетичної спадщини Федеріко Гарсія Лорки «нормальною мовою, яку люди використовують у повсякденному житті» [18]. Метою цього проекту є «наблизити нових читачів, аніж чекати, доки вони самі прийдуть, до літературних цінностей, що так далекі від сучасних тенденцій» [18].

Світовий досвід перекладів із Лорки вказує на те, що досі не існує однозначного підходу до перекладу його творів і подальші дослідження є актуальними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Владимиров М. От переводчика [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.netslova.ru/vladimirov/vladimirov.html>
2. Здір О. Нічні жажіття українського поетичного перекладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.livelib.ru/review/304608>
3. Кочур Г. Лорка в нових перекладах / Г. Кочур // Всесвіт. – 1967. – № 6. – С. 20–21.

4. Москаленко М. Федеріко Гарсія Лорка : Матеріали до бібліографії українських перекладів / М. Москаленко // Світовид. – 1998. – № 3. – С. 52–55.
5. Перекладацтво [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ereading.biz/chapter.php/1017952/90/Pavlichko_-_Teoriya_literaturi.html
6. Пронкевич О. Інтерв'ю Михайла Москаленка про історію перекладу творів Федеріко Гарсія Лорки українською мовою / О. Пронкевич // Всесвіт. – 2008. – № 1–2. – С. 184–187.
7. Пронкевич О. Нарешті Лорка? / О. Пронкевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2008/05/05/oleksandr-pronkevych-nareshhti-lorka/>
8. Эткинд Е. Г. Поэзия и перевод / Е. Г. Эткинд. – М.-Л. : Советский писатель, 1963. – 430 с.
9. Яни А. Мичуринский перевод стихов Гарсиа Лорки, или растут ли на апельсиновом дереве орехи? [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.proza.ru/2012/07/15/1334>
10. Eisenberg Daniel. Poeta en Nueva York: historia y problemas de un texto de Lorca [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/poeta-en-nueva-york---historia-y-problemas-de-un-texto-de-lorca-0/html/ffcd511c-82b1-11df-acc7-002185ce6064_24.html
11. El hombre que rompió el monopolio de las traducciones de Lorca en Alemania [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.abc.es/hemeroteca/historico-16-05-2002/abc/Cultura/el-hombre-que-rompio-el-monopolio-de-las-traducciones-de-lorca-en-alemania_99721.html
12. Joanna Nowak. Varias traducciones de la poesía de Federico García Lorca al polaco: transformaciones del texto en la traducción. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://romdoc.amu.edu.pl/Nowak.pdf>
13. Juan C. Sager. Comprehension and interpretation in the multiple translations of Federico Garcia Lorca's Poeta en Nueva York. Quaderns. Revista de traduccio 3, 1999.
14. Kutieva Marina V. Imágenes poéticas hispanas en las traducciones rusas: transformaciones inverosímiles // Cuadernos de Rusística Española. – 2013. – № 9. – С. 179–189.
15. Mayhew Jonathan. University of Chicago Press, 2009 Aproslyphal Lorca: Translation, Parody, Kitsch [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://calquezine.blogspot.com/2009/05/lorca-party-starring-book-review-and.html>
16. Miloslav Uliöny. Repercusión de obras de García Lorca en traducciones checas (1937-1998) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cvc.cervantes.es/lengua/hieronymus/pdf/08/08_127.pdf
17. Rosenbergh Anna. Las traducciones griegas de "Poeta en Nueva York" de Federico García Lorca [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.academia.edu/4913294/Las_traducciones_griegas_de_Poeta_en_Nueva_York_de_Federico_Garcia_Lorca
18. Traducen al lenguaje normal los poemas de Lorca [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.elmundotoday.com/2011/05/traducen-al-lenguaje-normal-los-poemas-de-lorca/>
19. Un juez libera a Lorca de sus denostadas traducciones al alemán [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://elpais.com/diario/1998/05/20/cultura/895615204_850215.html
20. I Congreso de hispanistas de Ucrania. Actas. Kiev, 25 y 26 de junio de 2009. – P. 178–184.